

AgEcon SEARCH

RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
FOOD AND AGRICULTURAL ECONOMICS**

PROCEEDINGS BOOK

(Full Texts-Abstracts-Posters)

27th -28th April 2017

Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey

ISBN

978-605-65814-6-5

MULBERRY PRODUCTION ECONOMY IN DISTRICT OF ADIYAMAN

İsmail Ukav

Adiyaman University, Kahta Vocational School, Accounting and Tax, 02400 Adiyaman, Turkey,
E-mail: iukav@adiyaman.edu.tr

Abstract

The mulberry, which is cultivated generally in mild and subtropical regions, is cultivated in our country extensively. However, this potential cannot be assessed enough. Cultivation of mulberry has started to earn importance in Adiyaman in recent years. Mulberry has a great market potential thanks to its nutritive features of processed products and the fresh consumption of it. Dozens of products such as molasses, jams, fruit pulp, mulberry butter, dried mulberry, fruit ice cream, walnut sausage, vinegar, fruit juice concentrate, alcohol are made from its fruit. In this study, the general economic features of mulberry cultivation in Adiyaman is tried to be put forth. For this purpose, the statistics that is published by Turkish Statistical Institute and other data sources have been taken as references. In the study, the initial evaluation subjects were carried out about the cultivation areas, the number of the trees, and the amount of production and the production amount according to districts in Turkey. After that, the data were examined so as to put forth the economical features of mulberry cultivation in Adiyaman.

According to TSI data of the year 2005, the area of collective fruits produced as a commercial enterprise in the line of industry demands of mulberry is 12000 decares and the amount of products is 55000 tons from 2120000 efficient trees. In 2010, the figures raised above 75000 tons and it was 69334 tons in 2015. Average yield per tree varies from 25 to 30 kg within the examined period. Mulberry production in Adiyaman is not very common; however, the fruit is presented to the market as fresh for a short time and in order to apprise the producers redundant. Producers didn't use to harvest the fruit as it was thought to be worthless in previous years. But today, it has become one of the most important income sources. The mulberry production area in Adiyaman has increased twenty times in the last decade. It is remarkable to see that the increase in the production areas in last few years. Thanks to local people's realizing the support of the mulberry for their economies and establishing new production areas have a great effect on this increase. Total tree number and a good bearer numbers have been doubled. While Adiyaman's mulberry production was 661 tons in 2005, it reached 1629 tons in 2015. The production increased about 2.5 times within this period. Average yield per tree varies from 25 to 30 kg. When the potential that Adiyaman has in mulberry production is appraised, it will contribute local economy in coming years. Mulberry will be an important fruit for the development of the region as it creates added value and employment increase.

Key words: Mulberry production, utilization, Adiyaman.

ADIYAMAN İLİNDE DUT ÜRETİM EKONOMİSİ

Özet

Dünyada genellikle ılıman ve subtropik bölgelerinde tarımı yapılan dut, ülkemizde yaygın olarak yetiştirilmektedir. Ancak bu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. Adiyaman'da ise dut yetiştiriciliği son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Günümüzde taze tüketiminin yanı sıra işlenmiş ürünlerinin de besleyici özelliği sayesinde dut, önemli bir pazar potansiyeline sahiptir. Meyvesinden pekmez, reçel, pestil, dut ezmesi, dut kurusu, meyveli dondurma, cevizli sucuk, sirke, meyve suyu konsantresi, ispirto gibi onlarca ürün yapılmaktadır. Bu çalışmada Adiyaman'da dut yetiştiriciliğinin genel ekonomik özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayınladığı istatistikler ve diğer veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Çalışmada önce dutun Türkiye'de yetiştirilme alanları, ağaç sayısı, üretim miktarı, illere göre üretim miktarı konularında değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca, tüketim miktarları ve yeterlilik derecesi ile dış ticaret konularında da bilgi verilmiştir. Daha sonra Adiyaman'da dut yetiştiriciliğinin genel ekonomik özelliklerini ortaya koymak üzere veriler incelenmiştir.

Dutun endüstri talepleri doğrultusunda ticari olarak üretilen toplu meyveliklerin alanı 2005 yılı TÜİK verilerine göre 12.000 da alanda, 2.120 bin adet meyve verir yaşta ağaçtan 55.000 ton dut elde edilmişken, 2010 yılında 75.000 tonun üzerine çıkmış, 2015 yılında ise 69.334 ton olarak gerçekleşmiştir. Ağaç başına ortalama verim ise, incelenen dönem içerisinde 25-30kg aralığında değişmektedir. Adıyaman'da dut yetiştiriciliği pek yaygın olmayıp dut meyvesi, taze olarak kısa bir süre ve yetiştiricilerin ihtiyaçlarının fazlasını değerlendirmek amacıyla pazara sunulmaktadır. Önceki yıllarda [para](#) etmediği gerekçesiyle üreticilerin toplamaya bile gerek duymadığı dutlar, günümüzde yöre halkının önemli gelir kaynaklarından birisi haline gelmiştir. Adıyaman'da dut üretim alanı, son on yıllık dönemde 20 kata varan artış göstermiştir. Özellikle son birkaç yılda üretim alanında görülen artış dikkat çekicidir. Yöre halkının dutun kendi ekonomilerine olan katkısının farkına varmaları nedeniyle yeni dut alanı tesis etmeleri bu artışta rol oynamıştır. Toplam ağaç sayısı ve meyve veren ağaç sayısında da iki katına varan artışlar belirlenmiştir. Adıyaman'da dut üretimi 2005 yılında 661 ton iken, 2015 yılında 1.629 tona ulaşmıştır. Üretimde bu süre içerisinde 2.5 kat civarında artış gerçekleşmiştir. Ağaç başına ortalama verim, 20kg - 30 kg arasında değişmektedir. Adıyaman'ın dut yetiştiriciliğinde taşıdığı potansiyel değerlendirildiğinde gelecek yıllarda yöre ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır. Yarattığı katma değer ve istihdam artışıyla yörenin kalkınmasında dut, son derece önem taşıyan bir ürün haline gelecektir.

Anahtar Kelimeler: Dut yetiştiriciliği, değerlendirme, Adıyaman.

1.Giriş

Dünyada genellikle ılıman ve subtropik bölgelerinde tarımı yapılan dut, ülkemizde yaygın olarak yetiştirilmektedir. Ülkemizde yaygın olan dut çeşitleri beyaz dut (% 97), karadut ve kırmızı veya mor duttur. Dutun anavatanı Çin, Hindistan, Türkiye, Rusya ve Ortadoğu ülkeleridir. Ülkemizde eski çağlardan beri dut yetiştiriciliği yapılmakta ve zengin bir genetik potansiyel bulunmaktadır. Dut üretiminin en yoğun olduğu iller; Diyarbakır, Malatya, Ankara, Erzincan, Elazığ, Erzurum ve Kahramanmaraş'tır (Durmuş ve Yiğit 2003).

Taze tüketimive işlenmiş ürünleri ile besleyici özelliği olan dutun pazar potansiyeli giderek artmaktadır. Meyvesi çeşitli şekillerde işlenerek; pekmez, reçel, pestil, dut ezmesi, dut kurusu, meyveli dondurma, cevizli sucuk, sirke, meyve suyu konsantresi, ispirto vb. ürünler elde edilmektedir. Özellikle karadut suyu son yıllarda oldukça yaygın bir içecek haline gelmiş ve aranan bir meyve olmuştur. Dut meyveleri Türkiye'de daha çok geleneksel olarak pekmez üretiminde ve kurutularak kuru gıda üretiminde kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra karadut ve kırmızı dut çeşitleri geleneksel ve az da olsa ticari olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde üretilen dut meyvelerinin büyük çoğunluğu pekmez üretiminde kullanılırken, bir kısmı pestil, köme, kuru dut ve sofralık olarak bir kısmı da reçel sanayinde işlenmektedir. Bir çok ülkede ise, meyveler taze ve kuru olarak tüketimin yanında ekmek, çörek, pay, puding, dut şarabı ve dondurma yapımında kullanılmaktadır. Adıyaman bu kapsamda dut ekonomisi yönünden önemli bir potansiyel göstermekte ve gelecekte de bu potansiyelin değerlendirilmesiyle dutun, önemli bir ürün haline gelmesi beklenmektedir. Bu çalışmada Adıyaman'da dutun üretim ve tüketim yapısı, ticareti ve pazarlama olanakları ortaya konmuştur. Konuyla ilgili olduğu düşünülen çalışmaların bazıları aşağıda verilmiştir.

Polat, 2004, Antakya ve çevresindeki ağaçların bahçe içinde dağınık yada sınır ağaçları şeklinde bulunduğunu, teknik ve kültürel bakım işlemlerinin yapılmadığını, toplanan meyvelerin aile ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sofralık olarak kullanıldığını, sadece ihtiyaç fazlasının sepetler içerisinde pazarlarda satıldığını ve ticari dut üretiminin yapılmadığını saptamıştır. Çalışmada ülkemizde meyveleri için ticari anlamda dut yetiştiriciliğinin yok denecek kadar az olduğu, buna karşın ipek böceği yönünden dut ağacına önem verilmekte ve bu amaçla yerli ve yabancı dut tipleri selekte edilerek üretim yapıldığı, ekonomik ve sosyal nedenlerle göçün yaşandığı bölgelerde, dut ağaçları kesilerek satıldığı veya yakacak odun olarak yok edildiği belirlenmiştir.

Erdoğan ve Parlak, 2005, Anadolu'nun birçok meyve türünün olduğu gibi dutun da anavatanı ve en eski kültür alanlarından biri olduğundan, ülkemizin hemen her ilinde dut yetiştirildiğini, dutun önemli bir vitamin ve enerji kaynağı olduğunu belirtmişlerdir. Dut meyvesi ülkemizde taze ve kurutulmuş olarak tüketildiği gibi, meyvesinden ülkemizde pekmez, pestil, köme, sirke, ispirto gibi ürünler de elde edilmektedir. Diğer ülkelerde ise taze meyveler çiğ olarak yendiği gibi pay, reçel, dut şarabı yapımında kullanıldığı, kurutulmuş meyveler ise ekmek, çörek ve pudinglere kıvam artırıcı olarak

ilave edildiği saptandıktan sonra dut meyvesinin tüketim yelpazesinin ve muhafaza tekniklerinin gelişmesiyle ekonomiye kazandırılması mümkün olacağını ifade etmişlerdir.

Akbulut ve ark., 2007, önemli geleneksel gıdalar arasında yer alan pekmezin uzum, dut, keçiboynuzu ve incir gibi seker bakımından zengin meyvelerden üretilebildiğini, dutun (Morusalba L.) ülkemizin hemen hemen her bölgesinde az çok yetişmekle birlikte en fazla Ankara, Malatya, Erzincan, Erzurum ve Elazığ da yetiştirildiğini saptamışlardır. Çalışmaya göre meyveleri taze olarak veya kurutularak tüketilmekle birlikte bölge halkı tarafından pekmez, pestil gibi tatlı ürünlerin üretiminde de değerlendirilmektedir. Geleneksel dut pekmezi Türkiye’de endüstriyel düzeyinde modern üretim teknikleri kullanılarak üretilebildiği gibi yöre halkı tarafında geleneksel metotlar kullanılarak da üretilmektedir.

Şahin ve Cengiz, 2010, Osmanlı ipekçilik endüstrisini etkilemiş iki temel konuyu incelemişlerdir. Bunlardan birincisi, 16’ncı yüzyılda yaşanan küresel Fiyat Devrimi, diğeri de Osmanlı İnan savaşlarıdır. Buna göre, Osmanlı’nın en önemli dut ve ipekçilik merkezi olan Bursa’daki ipek endüstrisi üretim ve istihdam açısından gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmiş, ayrıca İnan savaşları ile dış ticarete yaratılan tarife dışı engeller, iki ülke arasındaki ipek ticaretinden doğan ilişkileri de zayıflatmış, azalan ticaret hacmi ülkenin vergi gelirlerinin azalmasına yol açmış, sonuçta iki ülkenin bu durumdan olumsuz etkilendiği ortaya çıkmıştır.

Ertürk ve Geçer, 2012, bazı üzümü meyveleri ekonomik boyutu ile değerlendirilmişlerdir. Buna göre, ülkemizde yaygın olarak üretildikleri için ticari öneme sahip olan üzümü meyve türlerinin; dut, çilek, ahududu ve kızılıncık olduğu, bu meyvelerin gerek bahçe tesisi için gerekli fide ve fidan üretimi, gerekse tüketicilere yönelik ambalajlı ya da dökme olarak taze tüketiminin yanı sıra gıda sanayinin önemli bir hammadde olması nedeniyle ülke ekonomisine önemli katkı sağladığı belirlenmiştir. Ayrıca meyvelerin hassas yapısından dolayı gerek hasadı aşamasında, gerekse ambalaj, pazara nakliyat ve tüketicilere sunum aşamalarında aşırı hassasiyet gösterilmesi gereken ürünler olduğundan, emek yoğun bir faaliyet kolu olarak istihdam artırıcı bir rolü olduğu, bu ürünlerin üretiminin ve tüketiminin teşvik edilmesi, küçük ve orta boy işletmelerin gelirlerini önemli ölçüde artıracak, dolayısı ile toplumsal refah ve barışı sağlayarak göç olgusuna ciddi bir set çekebilecek, tüketicilerin talep edebilecekleri ürün çeşitlendirilmesine imkân verecek ve meyve işleme sanayinin hammadde taleplerini karşılamalarına imkân sağlayacağı ifade edilmiştir.

Türkiye’nin meyvecilik alanındaki pazarlama sorununu inceleyen bir çalışmada; sektörde üretimden daha çok kalite sorunu olduğu, değişen pazar isteklerine uygun nitelikte ürünlerin temininde güçlükler yaşandığı, ayrıca hasat döneminin kısalığı nedeniyle arzın kısa bir döneme yığıldığı, birçok meyve türünde dünyada en büyük üretici konumda olunmasına karşın bunun iyi değerlendirmediği belirlenmiştir. Bunu önlemek için Türkiye’nin özellikle, her ekolojik bölgesinin avantajlarını bilerek yeni yatırımlar planlaması, birim alandan alınan pazarlanabilir ürün miktarını artıracak önlemlere ihtiyaç duyulduğu ifade edilerek, mevcut meyve yetiştirme potansiyeli gereği gibi kullanabildiğinde önemli bir ihracat gelirinin elde edilebileceği belirtilmiştir (TOBB, 2013).

Yapılan bir çalışmada, üretim hacmi ve ürün çeşitliliği bakımından Türkiye’nin en önemli tarımsal üretim merkezlerinden biri olan TR63 Bölgesi’nin (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye) hem kişi başı bitkisel üretim değerinde hem bölge bazında hem de tek tek iller bazında Türkiye ortalamalarından daha yüksek değerlere sahip olduğu belirlenmiştir. Dutun da dahil olduğu yaş meyve ve sebze sektörü, üretim sürecine girdi sağlayan kanallar, ürün üretimi süreci, ürünlerin pazara hazırlanması, muhafazası, işlenmesi, soğuk zincirde dağıtımı ve gıda sektörüne girdi olması yönleriyle gerek ülkemiz gerekse ilgili bölge için en önemli ekonomik faaliyetlerden birisi olarak karşımıza çıktığı ifade edilmiştir. Bölgesi illerinde üretilen bazı yaş sebze meyve ürünlerinin üretimleri Türkiye ortalamasının çok üzerinde olduğu belirtilerek ülkemizde ve bölgede yaş sebze meyve sektörünün gelişimi için bazı önerilerde bulunulmuştur (Doğaka, 2015).

2.Yöntem

Bu çalışmada Adıyaman’da dut yetiştiriciliğinin genel ekonomik özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Türkiye İstatistik Kurumu’nun yayınladığı istatistikler ile çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışmada önce dutun Türkiye’de yetiştirilme alanları, ağaç sayısı, üretim miktarı, illere göre üretim miktarı konularında değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca, tüketim miktarları ve yeterlilik derecesi ile dış ticaret konularında da bilgi verilmiştir. Daha sonra Adıyaman’da dut

yetiştiriciliğinin genel ekonomik özelliklerini ortaya koymak üzere veriler incelenmiştir. Adıyaman'ın 2005-2015 yıllarına ait dut üretim alanı, üretim miktarı, meyve veren ve vermeyen ağaç sayısı, ilçelere göre de incelenerek analiz edilmiştir.

3.Dünyada Dut Üretimi

Özellikle doğu, batı ve güneydoğu Asya, güney Avrupa, Kuzey Amerika'nın güneyi, Güney Amerika'nın kuzeybatısı ve Afrika'nın bazı bölümlerinde duta yaygın olarak rastlanmaktadır. Meyvesinden yararlanılan ve yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan dut türleri Morusalba, Morusnigra ve Morusrubra'dır. Morusalba'nın anavatanı Çin, Japonya, Malezya, Tayland ve Birmanya, Morusnigra'nın Türkiye, İran, Arabistan, Rusya'nın Güney Asya'da bulunan kısımları ve Suriye, Morusrubra'nın ise, Kuzey Amerika'dır (Erdoğan ve Parlak, 2005). Ancak dutun doğal yayılma alanları insanoğlunun müdahaleleri ile büyük oranda değişime uğramıştır. Çok geniş alanlara yayılmış olmasına karşın meyvesinden daha çok ipekböcekçiliği yetiştiriciliği amacıyla kullanımı nedeniyle dünya dut üretim miktarına ait kayıtlara rastlanılamamaktadır.

4.Türkiye'de Dut Üretimi

Birçok meyve türünde olduğu gibi Anadolu, dutun da anavatanı ve en eski kültür alanlarından biridir. Dutun endüstri talepleri doğrultusunda ticari olarak üretilen toplu meyveliklerin alanı 2005 yılı TÜİK verilerine göre 12.000 daiken 2015'te 20 bin dekarın üzerine çıkmıştır. Bu alanda 2.120 bin adet meyve verir ağaçtan 55.000 ton dut elde edilmişken, 2010 yılında üretim, 75.000 tonun üzerine çıkmış, 2015 yılında ise 69.334 ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1). İncelenen süreçte dalgalı bir seyir izleyen dut üretiminin başlangıç yılına göre % 26 oranında arttığı gözlenmiştir. Bu artışta elbette üretim alanındaki artışın ve toplam ağaç sayısındaki artışın etkisi vardır. Ağaç başına ortalama verim ise, incelen dönem içerisinde 25-30kg aralığında değişmektedir.

Tablo 1. Türkiye'de Dut Üretim Alanı, Üretim Miktarı, Ağaç Sayıları ve Verimleri

Yıllar	Alan (da)	Üretim (Ton)	Ağaç Başına Ortalama Verim(kg)	Meyve veren ağaç sayısı	Meyve vermeyen ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2005	12.000	55.000	26	2.120.000	366.000	2.486.000
2006	12.797	51.558	25	2.029.207	353.078	2.382.285
2007	13.127	61.665	29	2.094.715	540.426	2.655.141
2008	17.628	65.540	28	2.300.689	539.122	2.839.811
2009	17.029	67.986	28	2.392.609	537.264	2.929.873
2010	18.662	75.096	30	2.479.192	507.465	2.986.657
2011	18.864	76.643	31	2.453.440	359.740	2.813.180
2012	20.500	74.170	30	2.446.907	379.146	2.826.053
2013	20.650	74.600	31	2.423.000	380.000	2.803.000
2014	20.773	62.879	27	2.325.580	437.836	2.763.416
2015	20.806	69.334	29	2.415.959	300.358	2.716.317

Kaynak: TÜİK, 2016. (Bitkisel Üretim İstatistikleri).

4.1.İllere Göre Dut Üretimi

Orta iklim bölgelerinde meyvesi ve yaprakları için yetiştirilen dutun yapraklarından ipek böcekçiliğinde yararlanılmaktadır. Türkiye toplam üretimi 70 bin ton civarında olan dut meyvesi üretiminde yoğun olarak karşımıza çıkan ilk bölge Yukarı Fırat'tır. Bu bölge Türkiye toplam üretiminin yaklaşık % 30'unu karşılar. Bu alanın kuzeydoğusunda Erzurum-Kars Bölümü de dut üretiminin yoğun olarak yapıldığı bölgelerden birisidir.

Ülkemizde 2008 yılı öncesine kadar Erzincan, Malatya, Ankara dut üretiminin yoğun olarak yapıldığı iller olarak ortaya çıkarken, 2008 yılından itibaren dut üretiminde Diyarbakır öne çıkmaya başlamıştır.

2014 ve 2015 yılları verilerinin gösterdiği gibi Türkiye toplam dut üretiminin % 10'unu Diyarbakır gerçekleştirmektedir (Tablo 2). Onu Malatya, Erzurum, Elazığ, Erzincan ve Ankara illeri izlemektedir. Dut üretiminde öne çıkan diğer iller ise, Kahramanmaraş, Samsun, Tokat, Mersin ve Kütahya'dır.

Tablo 2. Belli Başlı İllerde Dut Üretimi

İller	2014				2015			
	Alan (da)	Üretim (Ton)	Üretimdeki pay (%)	Toplam ağaç sayısı	Alan (da)	Üretim (Ton)	Üretimdeki pay (%)	Toplam ağaç sayısı
Diyarbakır	10.052	6.007	9,55	538.631	10.065	8.881	12,81	535.968
Malatya	291	3.941	6,27	142.100	288	7.317	10,55	142.765
Erzurum	1.900	5.921	9,42	70.119	1.899	5.084	7,33	67.591
Elazığ	120	4.108	6,53	126.596	170	4.768	6,88	127.449
Erzincan	165	5.134	8,16	152.031	165	4.242	6,12	146.531
Ankara	276	4.224	6,72	113.825	496	3.300	4,76	93.440
K.Maraş	300	2.205	3,51	67.330	300	2.055	2,96	60.465
Samsun	0	2.107	3,35	69.637	1	2.157	3,11	69.577
Tokat	0	1.753	2,79	42.185	0	1.753	2,53	42.185
Mersin	626	1.510	2,40	33.135	623	1.528	2,20	35.045
Kütahya	36	1.968	3,13	53.780	37	1.297	1,87	53.415
Türkiye Toplam	20.773	62.879	100,00	2.763.416	20.806	69.334	100,00	2.716.317

Kaynak: TÜİK, 2016. (Bitkisel Üretim İstatistikleri).

4.2.Dut Dış Ticareti

Türkiye'nin dut ihracatında son yıllarda artışlar gözlenmiştir. 2010 yılında 753 ton olan ihracat yıllar içinde artış göstererek 2014 yılında 3.773 tona ulaşmıştır (Tablo3). Bu değer toplam dut üretiminin % 5'i civarındadır. Dut üretim potansiyeli göz önüne alındığında önümüzdeki yıllarda ihracatın artması söz konusu olacaktır. Ülkemizde dut ithalatı da yapılmaktadır. Son beş yıllık dönemde dut ithalatında dalgalı bir seyir gözlenmiştir. 2014 yılında dut ihracatından daha fazla dut ithalatının yapıldığı belirlenmiştir. Bu oldukça dikkat çekici bir durumdur. Meyve sektörünün ve bazı tüketicilerin değişik tat, aroma yada başka nedenlerle ithal talebini arttırdıkları söylenebilir.

Tablo 3. Türkiye'nin Dut Dış Ticareti

Yıllar	İhracat (Ton)	İhracat (Ton) AB 27-28	İthalat (Ton)	İthalat (Ton) AB 27-28
2010	753	473	1.232	30
2011	1.095	517	2.088	41
2012	1.924	1.238	886	117
2013	3.751	2.067	630	79
2014	3.773	2.070	4.616	145

Kaynak: TÜİK, 2016. (Bitkisel Ürün Denge Tabloları).

4.3.Türkiye'de Dut Tüketimi ve Yeterlilik Derecesi

Dut önemli bir vitamin ve enerji kaynağıdır. Dut meyvesi Türkiye'de daha çok geleneksel olarak pekmez üretiminde ve kurutulmuş kuru gıda (pekmez, pestil, köme) üretiminde kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra kara dut ve kırmızı dut çeşitleri geleneksel ve az da olsa ticari olarak reçel endüstrisinde kullanılmaktadır. Ülkemizde kişi başına dut tüketimi bir kilogramın altındadır (Tablo4). Dutun oldukça sağlıklı bir gıda maddesi olması ve insanlarda giderek doğal ürünlere ve bunlardan üretilen yöresel ürünlere yönelmesi duta olan talebi artıracaktır. Dolayısıyla dut talebinin artması önümüzdeki yıllarda dut üretiminin artması için bir neden olacaktır.Dut üretiminin yeterlilik

derecesi incelendiğinde % 100 civarında bir yeterliliğe ulaştığı saptanmıştır. Üretimin arttığı yıllarda % 100'ün üzerine çıkan bu değer, bazı yıllarda olumsuz iklim koşullarından dolayı üretimdeki azalmaya bağlı olarak yeterlilik derecesinde düşüşler gözlenmiştir.

Tablo 4. Dut Tüketimi ve Dutun Yeterlilik Derecesi

Yıllar	Tüketim (Ton)	Kişi başına tüketim (Kg)	Yeterlilik derecesi (%)
2010	64 002	0.9	99,3
2011	65 784	0.9	98,6
2012	61 823	0.8	101,6
2013	60 270	0.8	104,8
2014	53 996	0.7	98,6

Kaynak: TÜİK, 2016.(www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=2166).

5. Adıyaman'da Dut Üretimi

Adıyaman'da dut yetiştiriciliği pek yaygın olmayıp dut meyvesi, taze olarak kısa bir süre ve yetiştiricilerin ihtiyaçlarının fazlasını değerlendirmek amacıyla pazara sunulmaktadır. Ancak son yıllarda Adıyaman'ın ilçelerinden Tut, kendi adıyla özdeşleşen dut ile ön plana çıkmaktadır. Önceki yıllarda [para](#) etmediği gerekçesiyle üreticilerin toplamaya bile gerek duymadığı dutlar, günümüzde yöre halkının en önemli gelir kaynaklarından birisi haline gelmiştir. Adıyaman'da dut üretim alanı, son on yıllık dönemde 20 kata varan artış göstermiştir. Özellikle son birkaç yılda üretim alanında görülen artış dikkat çekicidir (Tablo5). Yöre halkının dutun kendi ekonomilerine olan katkısının farkına varmaları nedeniyle yeni dut alanı tesis etmeleri bu artışta rol oynamıştır. Toplam ağaç sayısı ve meyve veren ağaç sayısında da iki katına varan artışlar belirlenmiştir.

Adıyaman'da dut üretimi 2005 yılında 661 ton iken, 2015 yılında 1.629 tona ulaşmıştır. Üretimde bu süre içerisinde 2.5 kat civarında artış gerçekleşmiştir. Önümüzdeki yıllarda yeni tesis edilen dut alanlarının verime geçmesiyle üretimde kitlesel artışlar beklenmelidir. Bu yönüyle Adıyaman Türkiye'de dut üretiminde ilk sıralarda yer almaya aday bir il konumuna gelebilecektir. Ağaç başına ortalama verim mevsimsel faktörlerin etkisiyle yıllar içerisinde değişiklik göstermektedir. Bu değer 20kg - 30 kg arasında değişmekte ve Türkiye ortalamasına yakın değerlerde bulunmaktadır.

Tablo 5. Adıyaman'da Dut Üretim Alanı, Üretim Miktarı, Ağaç Sayıları ve Verimleri

Yıllar	Alan (da)	Üretim (Ton)	% değişim	Ağaç Başına Ortalama Verim(kg)	Meyve veren ağaç sayısı	Meyve vermeyen ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2005	70	661	-	23	28.640	15.360	44.000
2006	79	579	-12.0	19	30.245	14.270	44.515
2007	57	718	24.0	21	33.700	13.720	47.420
2008	57	728	1.4	22	33.840	13.605	47.445
2009	57	901	23.8	23	39.700	12.755	52.455
2010	127	1.180	31.0	23	50.265	11.690	61.955
2011	345	1.477	25.2	29	51.780	12.350	64.130
2012	371	1.502	1.7	28	53.620	10.750	64.370
2013	560	1.484	-1.0	28	53.585	11.985	65.570
2014	1.014	1.319	-11.0	24	54.490	16.667	71.157
2015	1.384	1.629	23.5	26	61.941	15.156	77.097

Kaynak: TÜİK, 2016. (Bitkisel Üretim İstatistikleri)

Adıyaman'da dut yetiştiriciliği ilçeler bazında da incelenmiştir. Bu değerlendirmede Tut ilçesi ön plana çıkmaktadır. Son üç yılın değerlendirmesine göre dut üretim alanı yaklaşık üç kat artmıştır. 2015 yılı itibarıyla Tut ilçesinin üretim alanındaki payı % 94'tür. Toplam ağaç sayısı itibarıyla de Tut ilçesinin üstünlüğü söz konusudur. Diğer ilçelerde toplu üretim alanından daha çok dağınık şekilde dut

yetiştiriciliği yapıldığı anlaşılmaktadır. Dut üretimine bakıldığında 2015 yılı itibarıyla 426 ton ile Kahta ilçesi ilk sırada yer alırken, 407 ton ile onu Merkez ilçe izlemektedir. Tut ilçesi ise, 373 ton ile 3.sıradadır. Ancak yeni üretim alanlarının ve meyve vermeyen ağaçların meyve verir hale gelmesiyle üretimde büyük artışlar olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 6. Adıyaman İlçelerinde Dut Üretim Alanı, Üretim Miktarı, Ağaç Sayıları

İlçeler	2013			2014			2015		
	Alan (da)	Üretim (Ton)	Toplam ağaç sayısı	Alan (da)	Üretim (Ton)	Toplam ağaç sayısı	Alan (da)	Üretim (Ton)	Toplam ağaç sayısı
Merkez	60	379	15.620	65	394	15.680	70	407	16.190
Besni	6	7	395	4	8	422	4	8	432
Çelikhana	5	210	8.060	5	72	8.200	5	148	8.800
Gerger	0	269	14.000	0	216	14.000	0	203	14.000
Gölbaşı	5	38	1.660	5	39	1.660	5	42	1.660
Kahta	0	424	15.100	0	426	14.900	0	426	14.900
Samsat	0	12	700	0	14	700	0	14	700
Sincik	0	3	210	0	3	260	0	8	700
Tut	484	142	9.825	935	147	15.335	1.300	373	19.715
Toplam	560	1.484	65.570	1.014	1.319	71.157	1.384	1.629	77.097

Kaynak: TÜİK (Bitkisel Üretim İstatistikleri), 2016.

6.Sonuç Ve Öneriler

Dünyada geniş bir yayılım alanına sahip olmakla birlikte, dutun meyvesi birçok ülkede henüz bilinmemektedir. Türkiye, dutun anavatanlarından ve doğal yayılım alanlarından olmasına karşın, bu potansiyelini yeterince değerlendirememektedir. Dut meyvesinin tüketim alternatiflerinin artırılması ve koruma tekniklerinin gelişmesiyle ekonomiye kazandırılması mümkün olacaktır.

İç tüketim ile birlikte ihracat potansiyeli dikkate alındığında önümüzdeki dönemde dut ve ürünlerine olan talebin daha da yükselmesi beklenebilir. Dış pazarlarda yerel ürünler ilgi çekmekte ve daha fazla tercih edilmektedir. Bu durum iyi değerlendirilmeli, ülkemizin yerel çeşitlerinin ıslah yoluyla kaliteleri artırılmalıdır. Bu kapsamda Coğrafi İşaretleme, markalaşma ve tanıtım faaliyetlerine önem verilmelidir. Bunun yanında; ihracat yapılan ülkelerdeki tüketicilerin özellikle damak tat ve tercihleri göz önünde bulundurulmalı ve bu ülkelerin pazar isteklerine uygun tür ve çeşitler saptanmalıdır. Örneğin taze dut suyunun, Çin, Japonya ve Kore’de çok popüler olduğu ve son yıllarda ticari olarak üretildiği ifade edilmektedir. Yine benzer şekilde Amerika ve Avrupa’da benzer şekilde karadut suyu pazarı değerlendirilebilir.

Adıyaman’ın dut yetiştiriciliğinde taşıdığı potansiyel değerlendirildiğinde gelecek yıllarda yöre ekonomisine önemli katkılar sağlayabilecektir. Yaratığı katma değer ve istihdam artışıyla yörenin kalkınmasında dut, son derece önem taşıyan bir ürün haline gelebilecektir. Tut ilçesinde dut yetiştiriciliği, tarımsal faaliyetin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Dut yapraklarının değerlendirme alanlarından birisi de ipek böcekçiliğidir. İpek böceğinin yalnızca dut yapraklarıyla beslenmesi, dut üretimini dolaylı olarak teşvik edecek ve dut yetiştiriciliğine olan talebi daha da artıracaktır. Tut ilçesinin ikliminin ve konumunun sağladığı bu avantaj önemli ölçüde ekonomik avantaja dönüşebilecektir. İpek böcekçiliği üretimi, küçük ölçekli olmasına karşın, istihdam yaratması açısından ilçeye büyük katkılar sağlayacaktır.

Dut yaprağının bitki çayı kapsamında ticari olarak pazarlanması, sağlıklı besinler kategorisinde kek, bisküvi, çörek gibi mamullerin içeriğine katılması önerileri geliştirilebilir. Dut ve dut yaprağı

kullanılarak ilaç, kozmetik vd. sanayilerde üretilecek ürünler için alınacak patentler de gözden uzak tutulmamalıdır. Dut yaprağı hayvan besiciliğinde yem bitkisi olarak yem sanayinde kullanılan önemli bir girdidir. Dolayısıyla bu faktör de dut yetiştiriciliğinde önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Kaynakça

- Akbulut M., Batu, A., Çoklar, H.(2007). Dut Pekmezinin Bazı Fizikokimyasal Özellikleri ve Üretim Teknikleri, Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi 2007 (2): 25-31.ISSN: 1306-7648.
- Doğaka, (2015). TR63 Bölgesi Yaş Sebze Meyve Sektör Raporu 2015. www.dogaka.gov.tradresinden alındı.
- Durmuş, E., Yiğit, A.(2003). Türkiye'nin Meyve Üretim Yörelere, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 13, Sayı: 2: 23-54.
- Erdoğan, Ü., Pırlak, L. (2005). Ülkemizde Dut (*Morus spp.*) Üretimi ve Değerlendirilmesi, alatarım2005, 4 (2): 38-43.
- Ertürk, Y.E., Geçer, M.K. (2012). Üzümsü Meyveler Ekonomisi, IV. Ulusal Üzümsü Meyveler Sempozyumu 3-5 Ekim 2012, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü.s1-18.
- Polat, A.A. (2004). Hatay'ın Antakya İlçesinde Yetiştirilen Bazı Dut Tiplerinin Meyve Özelliklerinin Belirlenmesi BAHÇE 33 (1-2): 67 –73.
- Şahin, A., Cengiz, S. (2010). 16'ncı Yüzyıl Fiyat Devrimi ve Osmanlı İnan Savaşlarının Osmanlı İpekçilik Endüstrisi Üzerine Etkileri, İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi Cilt 1. Sayı 1: 69-82. ISSN: 1309-2448.
- TOBB Türkiye Tarım Sektörü Raporu.(2013). TOBB Yayın No:2014/230 ISBN: 978-605-137-388-1 s.98 internet : www.tobb.org.tradresinden alındı.
- TUİK, (2016). Bitkisel Üretim İstatistikleri (www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001)adresinden alındı.
- TUİK, (2016).Bitkisel Ürün Denge Tabloları(www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=2166)adresinden alındı.